

Література

1. Богун Иван // Русский Биографический словарь. – Т. III. – СПб., 1903. – С. 154-155.
2. Голицын Н.С. Всеобщая военная история новых времен. / Н.С. Голицын. – Ч. 1-2. – Отд. 1. – СПб., 1878. – 279 с.
3. Иловайский Д.И. История России. Отец Петра Великого: Алексей Михайлович и его ближайшие преемники / Д.И. Иловайский. – М.: Чарли, 1996. – 624 с.
4. Костомаров Н.И. Русская история в жизнеописаниях ее главнейших деятелей, Н. Костомарова / Н.И. Костомаров. – Второй отдел: господство дома Романовых до вступления на престол Екатерины II. – Вып. 4-5. XVII столетие. – СПб., 1874. – 536 с.
5. Медовиков П. Историческое значение царствования Алексея Михайловича / П. Медовиков. – М., 1854. – 256 с.
6. Павлищев Н.И. Польская анархия при Яне-Казимире и война за Украину / Н.И. Павлищев. – Т. II. Царствование Яна-Казимира. 1648-1668. – СПб., 1887. – 405 с.
7. Соловьев С.М. Сочинения в 18 кн. / С.М. Соловьев / [Отв. ред.: И.Д. Ковальченко, С.С. Дмитриев]. – Кн. VI. – Т. 11-12. История России с древнейших времен. 1990. – М.: Мысль. – 671 с.
8. Эйнгорн В. Иван Андреевич Шматковский протопоп глуховский и его сношения с московским правительством. 1653-1673 гг. Страничка из истории малорусского духовенства / В.О. Эйнгорн. – К., 1892. – 19 с.
9. Экземплярский А.В. Выговский, или Вигровский / А.В. Экземплярский Иван Энциклопедический словарь. – [Издатели Ф.А. Брокгауз (Лейпциг), И.А. Ефрон (Санкт-Петербург)]. – Т. VII. – СПб., 1892. – С.481.
10. Яковлева Т. Руїна Гетьманщини: Від Переяславської ради – 2 до Андрусовської угоди (1659-1667 рр.) / Т.Г. Яковлева. / [Пер. з рос. Л. Білик]. – К.: Основи, 2003. – 644 с.

УДК 930.1:94(477.6)“194/195”(045)

Шипік Н.Ф., кандидат історичних наук, доцент

РАДЯНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ НА ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЧЧИНИ У ПОВОЄННЕ ДЕСЯТИРІЧЧЯ

Соціально-демографічні процеси у повоєнній Донеччині не були предметом спеціальних розвідок радянських науковців. Інформація про народонаселення виступала в якості другорядної, відбиваючи тогочасні ідеологічні настанови, політичну кон'юнктуру, обмежений доступ до джерел та «небажаність» вивчення проблематики. Водночас відбувалося поступове накопичення фактичного матеріалу.

В період сталінського тоталітаризму в Радянському Союзі об'єктивна інформація про демографічні процеси була майже повністю не доступною дослідникам. Перші публікації відзначались агітаційно-пропагандистським характером і покликані були вкотре підтвердити переваги соціалізму для розвитку народонаселення. Акцентували на перевагах планової економіки, яка сприяє раціональному територіальному розподіленню робочої сили, унеможливує безробіття і обумовлює більш швидке зростання населення при соціалізмі на протигагу капіталізму [1].

В часи хрущовської відлиги демографи отримали частковий доступ до статистичної інформації, відновилися після 30-річної перерви публікації наукових праць. Відродженню демографічних досліджень сприяло відкриття відділу демографії в Інституті економіки АН УРСР та проведення першого післявоєнного перепису населення. Однак, до програми перепису населення 1959 р., як і останнього довоєнного, не було включено спеціальних питань з міграції, що відбивало позицію партійно-радянського керівництва. Вважалось, що міграція населення при соціалізмі, носить переважно або навіть виключно плановий характер, а тому немає ні теоретичної, ні практичної потреби у її вивченні. Саме таку позицію зайняв при підготовці перепису 1959 р. начальник Управління Всесоюзного перепису населення ЦСУ СРСР П.Подьячих на Всесоюзній нараді статистиків 22-26 квітня 1958 р. Отже, вивчення міграцій штучно гальмувалось. Натомість чимало було зроблено науковцями для дослідження специфіки післявоєнного природного відтворення населення України. В.Піскунов визначив належність України до нечисленної групи європейських країн (Німеччина, Італія, Португалія, Румунія), в яких повоєнна народжуваність не перевищила довоєнних показників. Виявив три різко виражених підйоми в народжуваності повоєнної України, які

помилково пов'язував з етапами демобілізації. Звернув увагу на темпи зниження рівня народжуваності Україна у 1950-1960-ті рр., за якими республіка випереджала всі розвинені капіталістичні країни. Зрівняльну для всіх республік радянську демографічну політику дослідник оцінював як недостатньо ефективну і неадекватну для українських реалій. В роботі було наведено чимало прикладів більш результативної політики в деяких європейських країнах. Подальше затягування з виробленням ефективної демографічної політики було названо недоцільним. Але, очевидно, ця інформація настільки не вкладалася в уявлення про розвиток народонаселення при соціалізмі, що їй не надали належної уваги. [2].

У той же час історики почали досліджувати повоєнну історію Донбасу, головний зміст якої вбачали у відбудовчих процесах. Літопис регіону набував вигляд переліку великих виробничих досягнень під керівництвом Комуністичної партії. Другорядним фоном таких робіт були численні приклади прибуття на відбудову людей з різних регіонів СРСР. У дусі часу, цілком у відповідності з тезою «про зближення націй», розглядали «братерську допомогу» радянських республік у відбудові промисловості Української РСР. Акцентували на величезній ролі державних трудових резервів у відтворенні робочої сили СРСР [3].

В період брежнєвського застою відбувалося кількісне зростання інформації стосовно народонаселення повоєнної Донеччини у наукових працях. Щоправда вона була побічним продуктом наукових досліджень, присвяченим історії робітництва та обласних партійних, комсомольських та радянських організацій [6].

Несприятлива політична кон'юнктура та обмежений доступ до джерел унеможливили детальний розгляд кількісних змін у народонаселенні області. Тому у масштабному краєзнавчому дослідженні «Історія міст і сіл Української РСР» знайшла місце лише поодинокі, епізодична інформація [4]. Натомість проявилось типове для того часу випинання ролі партії і уникання соціально-побутових аспектів життя суспільства.

Вивчаючи історію робітництва Донбасу, науковці звернули увагу на те, що зростання кількості робітників промислових підприємств суттєво випереджало темпи приросту населення регіону в цілому. Відмітили значимість системи оргнабору як одного з методів поповнення робітничих рядів, зауваживши, що в роки 4-ї п'ятирічки через оргнабір поступало лише на шахти регіону 20-50 тис. осіб. Відзначили зменшення ролі оргнабору у наступній п'ятирічці, пояснивши це розширенням можливостей для покриття потреб в робочій силі за рахунок внутрішніх ресурсів, тобто зростаючого населення. Вказали на важливу роль демобілізованих воїнів та мобілізованої до шкіл ФЗН молоді у справі комплектування робітничих кадрів. Автори торкнулись побіжно і питання народонаселення регіону в цілому. Було зазначено, що населення Донбасу зростало не тільки за рахунок природного приросту, але і завдяки міграції. Щорічне прибуття десятків тисяч робочих сприяло прискореному зростанню людності. Автори ввели до наукового обігу дані про чисельність населення Донецької області за матеріалами довоєнного і повоєнного переписів (1939, 1959 рр.), а також визначили, що її населення досягло довоєнного рівня у 1951 р. [5]

Загалом історики та демографи в силу недоступності інших статистичних даних, сконцентрували увагу на зіставленні результатів вказаних переписів, що з одного боку створювало широкі можливості для аналізу змін у населенні по багатьох ознаках, але водночас породжувало певні недоліки. Адже порівняння даних, настільки віддалених у часі, не сприяло детальному вивченню складних соціально-демографічних процесів, що відбувалися у повоєнний час; нівелювало особливості темпів приросту населення, і разом з тим специфіку повоєнного життя; не сприяло виявленню демографічних криз, зокрема Голодомору 1946-47 рр. та закріплювало формальний підхід до вивчення урбанізаційних процесів.

Пріоритетним завданням радянських істориків було, як і раніше, звеличення ролі партії, зокрема у відбудовчих процесах, відновленні системи охорони здоров'я у визволених районах, зміцненні дисципліни на підприємствах, справі мобілізації жінок на відбудову народного господарства, зміцненні союзу робочого класу та колгоспного селянства тощо [6]. Одночасно в цих роботах накопичувалися конкретні приклади по переміщенню робочої сили у Донецьку область.

У нарисах з історії обласних партійних організацій науковці зазначили втрати, що їх зазнало цивільне населення під час окупації. Називалася кількість вбитих за роки війни в Донецькій області – 279 тис. та вивезених до Німеччини – 200 тис. осіб. Були наведені одиничні приклади прибуття робочої сили до вугільних підприємств за призовом партії й комсомолу. Механізм призову не деталізувався. Наводилися деякі значні постанови партії, що сприяли виконанню завдань з підготовки молодих робітників у закладах системи трудових резервів. Було відмічено велику роль демобілізованих для зростання партійної організації. Вказана кількість керівних працівників,

спрямованих на роботу до західних областей України. Показовим для радянського часу було обґрунтування необхідності підвищеного значення ідеологічної роботи в масах після перебування людей під окупацією, в полоні, на примусових роботах у Німеччині. «Всі вони зазнали ворожої ідеологічної обробки. У свідомості частини радянських людей ожили пережитки минулого» [6].

Після проведення перепису 1970 р., до програми якого були включені питання з міграції, демографи почали вивчати міграційну активність населення Донецької області. Досліджуючи період між переписами населення 1959 та 1970 рр., помітили уповільнення міграційних потоків у Донеччину і припустили, що свій «міграційний бум» вона пережила до 1959 р. і що її народонаселення сформувалося внаслідок інтенсивних міграцій. Головну роль у системі розселення області, на думку С.Л.Смолько і Н.Л.Бондарської, визначили великі промислові вузли [7]. Теоретичного обґрунтування в демографічній літературі дістав оргнабір як важлива складова планового перерозподілу виробничих сил, притаманного соціалістичній економіці.

В часи перебудови історики піднімали питання про обмеженість проблематики у дослідженнях з історії радянського суспільства. Водночас серед демографів тривала дискусія про недостатність традиційних методів описової статистики, необхідність залучення додаткової інформації про суб'єкт демографічної поведінки, зокрема умови його життєдіяльності. Це зумовило появу в наступному часі низки розвідок суміжного характеру.

Таким чином, наукове вивчення проблеми стало можливим лише в період хрущовської відлиги. Поява часткового доступу до статистичних матеріалів, проведення першого післявоєнного перепису населення у 1959 р. сприяли написанню перших значних досліджень природного руху народонаселення України, натомість міграційний рух відносився до «небажаних» для вивчення демографами. В історичних дослідженнях навіть фрагментарна інформація про народонаселення набула другорядного значення при вивченні історії робітництва, ролі партійних, комсомольських, радянських організацій у відбудовчих процесах, відновленні системи охорони здоров'я у визволених районах, зміцненні дисципліни на підприємствах, справі мобілізації жінок на відбудову народного господарства, зміцненні союзу робочого класу та колгоспного селянства тощо. Визнання пріоритетного значення державних інтересів призвело до такої формули вивчення, в якій пересічній людині відводилась функція слухняного виконавця масштабних завдань з відбудови.

Література

1. Брагинский Б.И., Викентьев А.И. Неуклонный подъем уровня жизни народа. – М., 1947. – 48с.
2. Пискунов В.П. Рождаемость на Украине в послевоенный период. Автореф. дис. канд. экон. наук. – К., 1966. - 20 с.;
3. Хорошайлов Н.Ф. Відроджений Донбас. – Донецк, 1968. – 195с.; Дунаев А.Д. Роль государственных трудовых резервов в воспроизводстве рабочей силы СССР.- М., 1958; Буцко Н.А. Братская помощь великого русского народа и других народов СССР в восстановлении народного хозяйства республики в годы Великой Отечественной войны (1943 – 1945): Дис. ...канд. іст. наук: 07.00.01. – К., 1954.
4. Історія міст і сіл Української РСР. Донецька область. – К., 1970.
5. История рабочих Донбасса. В 2-х т. т.2 / Ред.кол. Ю.А. Курносоев, Л.А. Шевченко, А.В. Лихолат и др. – К., 1981. -326с.
6. Маковская Н.В, Деятельность КПСС по восстановлению системы здравоохранения освобожденных районов УССР в годы Великой Отечественной войны. 1943 – 1945гг.: Автореф. дис... канд. ист. наук. – М., 1985. - 20 с.; Очерки истории Донецкой областной партийной организации. – Донецк, 1978. – 501 с.; Изюмов В.И. Советы депутатов трудящихся Донбасса в 1943 -1950 годах. – Автореф.- Х., ХГУ, 1987 - 16 С.;
7. Глуханова Г.Л. Особливості природного руху населення міст у демографічних зонах УРСР // Демографічні дослідження. – 1980. – Вип.5. – С.49 – 54; Загробська А.Ф. До питання міграції населення із сіл у міста (на прикладі УРСР) // Демографічні дослідження. - 1980. – Вип.5. – С.34 – 41.

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МАРІУПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

**АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ
НАУКИ ТА ОСВІТИ**

**Збірник матеріалів
XIX підсумкової науково-практичної конференції
викладачів**

03 лютого 2017 року

*За загальною редакцією
члена-кореспондента НАПН України, доктора політичних наук, професора,
К.В. Балабанова*

МАРІУПОЛЬ – 2017

УДК 061.3 (063)
ББК 94.3я 431

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ ТА ОСВІТИ: Збірник матеріалів XIX підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ / За заг. ред. К.В. Балабанова. – Маріуполь: МДУ, 2017. – 344 арк.

Рекомендовано до друку та поширення через мережу Інтернет вченою радою Маріупольського державного університету (протокол №10 від 02.02.2017)

Редакційна колегія:

Голова – Балабанов К.В., доктор політичних наук, професор

Члени редколегії: Булатова О.В., д.е.н., проф.; Безчотнікова С.В., д.філол.н., проф.; Грачова Т.М., к.пед.н., доц.; Косенко Ю.М., к.пед.н., проф.; Омельченко В.Я., д.е.н., проф.; Павленко О.Г., к.філол.н., доц.; Почепцов Г.Г., д.філол.н., проф.; Толпежніков Р.О., д.е.н., доц.; Соколова І.В., д.пед.н., проф.; Слющинський Б.В., д.соц.н., проф.; Чентуков Ю.І., д.е.н., проф.; Шепітько С.В., к.філол.н., проф.

Збірник містить матеріали XIX підсумкової науково-практичної конференції викладачів МДУ, яка відбулася 03 лютого 2017 року в Маріупольському державному університеті.

У матеріалах висвітлені актуальні проблеми розвитку міжнародних відносин та зовнішньої політики, філософії та соціології, історії, економіки та менеджменту, права, літературознавства і культурології, філології, методики викладання, педагогіки та психології.

Видання адресоване науковцям, викладачам, аспірантам та студентам, а також усім, хто цікавиться сучасними проблемами науки та освіти.

***Редакція не несе відповідальності за авторський стиль праць,
опублікованих у збірнику***

Перепада Ф.Л. ПЛАНУВАННЯ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ПЕРСОНАЛУ	68
СЕКЦІЯ	
ІНТЕГРАЦІЯ УКРАЇНИ У СВІТОВЕ ГОСПОДАРСТВО	
Vulatova O. REGION AS A SUBSYSTEM OF THE WORLD ECONOMY.....	70
Балабанова Н.В. ЗОВНІШНЬОТОРГОВЕЛЬНА ПОЛІТИКА УКРАЇНИ В УМОВАХ ЗВТ З ЄС ТА ЇЇ ВПЛИВ НА АГРАРНИЙ СЕКТОР.....	72
Беззубченко О.А. ТЕОРІЯ ЛІДЕРСТВА В МЕНЕДЖМЕНТІ.....	74
Захарова О.В. РОЗВИТОК МІЖНАРОДНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА КРАЇН В СФЕРІ ЕКОБІЗНЕСУ.....	76
Макогон Ю.В. ОСОБЕННОСТИ РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ПОЛИТИКИ РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ В СОВРЕМЕННЫХ УСЛОВИЯХ.....	79
Марена Т.В. МУНІЦИПАЛЬНІ ОБЛІГАЦІЇ ЯК ІНСТРУМЕНТ ФІНАНСУВАННЯ МІЖРЕГІОНАЛЬНОГО СПІВРОБІТНИЦТВА РЕГІОНІВ УКРАЇНИ	81
Ніколенко Т.І. МІЖНАРОДНИЙ НАПРЯМОК НАУКОВО-ТЕХНІЧНОЇ ПОЛІТИКИ УКРАЇНИ.....	83
Чентуков Ю.І. ГЛОБАЛЬНА ФІРМА ЯК ГОЛОВНИЙ СУБ'ЄКТ БАГАТОНАЦІОНАЛЬНОГО ВИРОБНИЦТВА.....	85
СЕКЦІЯ	
АКТУАЛЬНІ ПИТАННЯ ЕКОЛОГІЇ ТА БЕЗПЕКИ	
Мітюшкіна Х.С. ОКРЕМІ ПІДХОДИ ДО ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «ЕКОЛОГІЗАЦІЯ».....	87
Надежденко А.О. ДЕЯКІ ПИТАННЯ ДЕКЛАРУВАННЯ БЕЗПЕКИ ОБ'ЄКТІВ ПІДВИЩЕНОЇ НЕБЕЗПЕКИ.....	88
Пастернак О.М. КВАНТОВО-ХІМІЧНЕ ОБГРУНТУВАННЯ ВПЛИВУ ВОДИ НА ПРОЦЕС КЕТО-ЕНОЛЬНОЇ ТАУТОМЕРИЗАЦІЇ.....	90
Терещенко С.І. ЗБЕРЕЖЕННЯ КАРПАТСЬКИХ ЛІСІВ З МЕТОЮ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОЛОГІЧНО ЗБАЛАНСОВАНОГО ЛІСОКОРИСТУВАННЯ.....	91
Черниченко Г.А. ФОРМИРОВАНИЕ ПРОМЫШЛЕННОЙ ЭКОЛОГИЧЕСКОЙ ПОЛИТИКИ.....	93
СЕКЦІЯ	
АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ	
Волоніць В.С. ДО ПИТАННЯ ПРО КРЕДИТУВАННЯ НІЖИНСЬКИХ ГРЕКІВ В КОНТЕКСТІ РОЗВИТКУ ТОРГОВЕЛЬНИХ ВІДНОСИН НА УКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У ХVІІІ СТ.....	96
Горб Є.С. КОНФЛІКТ НА СХОДІ УКРАЇНИ В РИТОРИЦІ ПОЛЬСЬКИХ ПРОРОСІЙСЬКИХ ОРГАНІЗАЦІЙ.....	98
Демченко А.В. ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННЯ: ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ.....	99
Коробка В.М., Коробка Ю.В. «ЗАГАДКА» КАТЕРИНИНСЬКОЇ «ЖАЛУВАНОЇ ГРАМОТИ...» ВІД 21 ТРАВНЯ 1779 Р.....	101
Новікова С.В. РОЗВИТОК БАНКІВСЬКОЇ СФЕРИ У МАРІУПОЛІ (ОСТАННЯ ТРЕТИНА ХІХ – ПОЧАТОК ХХ СТ.).....	102
Папазова А.В. НОРМАТИВНО-РЕГЛАМЕНТАЦІЙНІ ДЖЕРЕЛА ОРДЕНУ ЄЗУЇТІВ ОСТАННЬОЇ ТРЕТИНИ ХVІ – ПЕРШОЇ ПОЛОВИНИ ХVІІ СТ.....	103
Реуцька А.М. ВИРОБНИЧІ УМОВИ ЯК СКЛАДОВА ЧАСТИНА ПОВСЯКДЕННОГО ЖИТТЯ РОБІТНИКІВ ПІДПРИЄМСТВ ЧОРНОЇ МЕТАЛУРГІЇ (НА ПРИКЛАДІ ЖДАНІВСЬКОГО ОРДЕНА ЛЕНІНА МЕТАЛУРГІЙНОГО ЗАВОДУ ІМ. ІЛІЧА (1951-1952 РР.)).....	106
Романцов В.М. МАРІУПОЛЬСЬКІ БІЛЬШОВИКИ НА ШЛЯХУ ДО ЗАХОПЛЕННЯ ВЛАДИ У 1917 Р. СУЧАСНИЙ ПОГЛЯД НА ПРОБЛЕМУ.....	109
Сальнікова Н.В. НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА ДІЛОВОДСТВА В УКРАЇНІ: 1920 – 1930 РР.....	111
Тарасов С.В. ПОХОД ЯНА КАЗИМИРА НА ЛЕВОБЕРЕЖЬЕ В РУССКОЙ ДОРЕВОЛЮЦИОННОЙ ИСТОРИОГРАФИИ.....	112
Шипік Н.Ф. РАДЯНСЬКА ІСТОРІОГРАФІЯ ПРО СОЦІАЛЬНО-ДЕМОГРАФІЧНІ ПРОЦЕСИ НА ТЕРИТОРІЇ ДОНЕЧЧИНИ У ПОВОЄННЕ ДЕСЯТИРІЧЧЯ.....	114